

Abdullah Bozkurt

Eesti Vabariigi president Toomas Hendrik Ilves selgitab, kuidas riigil õnnestus üle saada kohtusüsteemide jäigast vastuseisust reformidele ning räägib tugevast toetusest EL-iga ühinemisele kogu poliitilise spektri ulatuses. Ilves, jättes kõrvale tänase Euroopa geograafilised piirid, ütleb nii: „Mulle on vastumeelt nägemus [Euroopast kui] Lääne-Euroopast Charlemagne'i Euroopas, katoliiklikust Euroopas, Lääne- ja kristlikust Euroopast.“

„Me olema oma kohtunikele hulganisti koolitusi korraldanud, et nad Euroopa Liidu kohtupraktikat mõistma õpiksid,“ selgitas Eesti Vabariigi president Toomas Hendrik Ilves enne teeasumist Türgi, riiki, kus hellitatakse lootust EL-iga ühinemiseks ning õigussüsteemi reformimine on sellega seotud tegevuskava eesotsas. Ametliku Türgi-visitide eelõhtul ajakirjale Today's Zamen eksklusiivse intervjuu andnud president Ilves selgitas, kuidas riigil õnnestus kohtu- ja õigussüsteemi reformida. „Kohtunikud pidi kõike otsast peale õppima. Kulub rohkesti aega ja vaeva õpitubade korraldamisele, kohtunike koolitamisele ning EL kohtupraktikaga tutvumisele,“ ütles president, rõhutades: „Neid tulemusi ei saavutatud lihtsalt ja üleöö.“

Kui temalt küsiti, kuidas riigil õnnestus üle saada kohturingkondade jäigast vastuseisust, ütles Ilves, et noored kohtunikud suhtusid kõigisse EL-iga ühinemiseks vajalikesse õigus- ja kohtusüsteemi reformidesse toetavalt; vanemad seevastu ei tahtnud esialgu kaasa tulla ja olid muudatuste vastased, kui viimaks läksid ka nemad reformidega kaasa.

Olles sunnitud õigus- ja kohtusüsteemi veidi enam kui kümne aasta jooksul koguni kahel korral ümber korraldama – pärast Nõukogude okupatsiooni lõppemist 1991. aastal ja 2004. aastal, EL täisliikme staatuse saamise nimel – teab Eesti vägagi hästi, kui raske on üle saada asju vanaviisi tegema harjunud kohtunike vastaseisust.

Pärast Nõukogude okupatsiooni lõppemist toimus Eestis esmakordselt kohtusüsteemi uuendamine. Kohtusüsteemi reformi käigus pidid kõik endised kohtunikud ja teised kandidaadid esitama avalduse kohtunikuks saamiseks; nende avaldused vaadati läbi kohtunike eksamikomisjoni poolt. 1994. aasta lõpuks oli kohtute kaadrit 67 protsendi ulatuses uuendatud; kohtunike keskmine vanus oli alla 40 aasta. Hilisemad andmed näitavad, et riigi taasiseseisvumise järel on 90 kuni 95 protsenti kohtunikest asendunud uutega. Ilvese sõnul pidi riigi kohtusüsteem pärast Euroopa Liidu täisliikmeks saamiseks vajalike läbirääkimiste alustamist läbi tegema uue reformi. „Kohtunikud pidid taas ümber õppima,“ meenutas president.

Erinevalt Türgist, kus parlamendi opositsiooniparteid on jäigalt reformide vastu, läks Eestil hästi ja riigis toimuvaid laiapõhjalisi õigussüsteemi muudatusi toetasid tugevalt mõlemad parteid. „Riigi poliitiline tuumik toetas Euroopa Liiduga ühinemist väga tugevalt,“ rääkis Ilves, mainides ühtlasi, et „mitte ükski teine alternatiiv polnud kuigi meeltemööda“ väikesele riigile, milles elab 1,4 miljonit inimest. Nii EL liikmestaatuse ajal korduvalt vahetunud valitsus kui ka opositsioon olid ühel meelel; sellele vaatamata olid poliitilised parteid teatud küsimustes eriarvamusel. „Kahes asjas siiski vaidlusi ei tekkinud; nendeks oli EL-iga ühinemine ja NATO. Mõlemas küsimuses tuli jõuda kompromissile. See oli raske. Olin tol ajal välisminister. Suur osa seadusandlusest tuli parlamendis lihtsal läbi suruda,“ nentis riigipea.

„Meie näol on teil sõber olemas“

Eesti on valmis jagama oma kogemusi ja teadmisi nii selles kui ka mitmes teises valdkonnas, kus Türgi Euroopa Komisjoniga läbirääkimisi peab, ütles Ilves, kinnitades veelkord Eesti vankumatut toetust Ankara 27 riigist koosneva liiduga ühinemise avaldusele. „Meie näol on teil olemas sõber,“ sõnas ta Tallinnas oma presidendikabinetis istudes, rõhutades, et tema isiklik poolehoid Türgi vastu tekkis juba 1980ndatel aastatel, mil ta töötas reporterina Münchenis, raadio Vaba Euroopa juures.

Vaatamata korduvatele Türgis-käikudele külastab ta Türgit esmakordselt Eesti Vabariigi presidendina – kui jätta kõrvale lühike ümberistumine Istanbuli lennuväljal, olles teel

Jordaaniasse. „Olen olnud juba pikka aega tugev Türgi toetaja. Minu tunded Türgi vastu on alati olnud vägagi positiivsed. Viibisin Türgis esmakordselt 1999. aastal, mil olin välisminister, ja osalesin Euroopa Julgeoleku- ja Koostööagentuuri ministrite kohtumisel Istanbulis. Istanbul on tõeliselt suurepärase koht. Igati euroopalik. Selles pole küsimustki,“ sõnas president.

President Ilves jättis kõrvale arvamuse, mille kohaselt tänase Euroopa olemuse määravad ära geograafilised piirid. Kui temalt küsiti, kuidas ta Euroopa piire kirjeldaks, vastas Ilves, et tema isiklikult loeb piirideks demokraatia, põhivabaduste ja õigusriigi piire. „Väärtustest rääkides on mulle vastumeelne nägemus [Euroopast kui] Lääne-Euroopast Charlemagne'i Euroopas, katoliiklikust Euroopast, Lääne- ja kristlikust Euroopast. Türgi asub füüsiliselt Euroopas, vastab peamistele demokraatia, õigusriigi ja põhivabaduste osas kehtestatud nõuetele. Mina ei näe põhjust öelda, et tegemist ei ole Euroopaga. Selline on minu seisukoht, nii era- kui ka avalikus elus,“ ütles ta.

Lisaks ei ühine Ilves kriitikaga, mille kohaselt reformid Türgis liiga aeglaselt kulgevad. „Erinevates riikides tehakse asju erinevalt, kuna traditsioonidki on erinevad,“ ütles riigipea, rõhutades asjaolu, et demokraatia annab palju, kuid teha saab siiski vaid seda, mis on võimalik. Ta rõhutas ühtlasi, et oluline on kaasata parlamenti, mis ei pea olema nõuetekohaseid reforme tuimade pitsatilöökidega heaks kiitev kogu. „Sellest ei ole minu jaoks küll,“ sõnas Ilves, rõhutades protsesside loomuliku kulgemise vajadust. „Parlamendil ei pruugi lahendused veel leitud olla, kuid see mulle muret ei valmista,“ lisas ta.

Väites, et välisküsimused teevad Eestile hoopis rohkem muret, juhtis Ilves kohe tähelepanu Küprose probleemile kui kõige olulisemale, mis peab niipea kui võimalik lahenduse leidma. „Hetkel on Küprose küsimus paljude piirkondade jaoks olulise tähtsusega ja selle lahendamise nimel tuleks tõsiselt pingutada,“ mainis president, rõhutades ühtlasi, et antud valdkond mõjutab NATO ja EL vahelisi suhteid.

Ilves usub, et probleemi lahendamine ei seisa üksnes Türgi ja Küprose taga, vaid „see puudutab ka paljude teiste riikide turvalisust, alates Türgi-Iraagi piirist kuni Alaskani välja. Minu arvates tuleks selles küsimuses palju rohkem ja tõsisemalt vaeva näha,“ lisas ta.

Eesti presidendi sõnul ei soovi Türgi Küprose probleemi tõttu EL suuremat koostööd NATO-ga, sellal kui Küpros ei soovi samal põhjusel, et NATO EL jaoks midagi enamata ära teeks. „Antud teema on EL-NATO suhete seisukohast vägagi oluline,“ mainis riigipea, lisades, et kaks blokki kattuvad omavahel väga suurel määral ning EL on aastaid oma kaitse- ja turvalisuse teemade

arendamisega vaeva näinud. Teda näis frustreerivat asjaolu, et Küpros takistab kahe bloki vahelist koostööd ja -kõla kaitse- ja turvalisusega seotud valdkonnas. „Me elame skisofreenilises keskkonnas, mis välistab dialoogi iseendaga,“ ohkas president.

„Brüsselisse kohtumisele sõitev Eesti välisminister käib kõigepealt EL kohtumisel ja siis sõidab teise linna otsa NATO kohtumisele. Meil on ühised väed. Kui need ei ole parasjagu EL väed, on need kasutusel NATO vägedena. Need on kättesaadavad meile kõigile,“ selgitas president.

Vaatamata sellele, et Eestis ei ole võimalik Küprose probleemi lahendamiseks suurt midagi ära teha, rõhutas president: „Tegemist on olulise lahendamist vajava probleemiga ning me peame seda tegema mõlemale poolele rahuldustpakuval viisil, mis tähendab veelgi intensiivsemaid läbirääkimisi ja suuremaid ambitsioone nii EL kui ka NATO poolt. Leidkem lahendus! Probleemi lahendamisega on väga kaua venitatud ja me peame edasi liikuma. Meil kõigil on palju suuremaid probleeme,“ kinnitas president.

Muljetavaldav IT tehnoloogia

Eesti on tuntud oma kõrgelt arenenud e-riigi teenuste poolest ja siin elavad inimesed on infotehnoloogia kasutamise vallas tõelised asjatundjad. Internetiühenduse olemasolu loetakse Eestis, riigis, kus enam kui 70 protsenti elanikkonnast Internetti kasutab, sisuliselt inimõiguseks. Reaalsus on täna selline, et 98 protsenti pangatehingutest tehakse Interneti vahendusel ning 92 protsenti riigi maksumaksjatest esitas möödunud aastal oma tuludeklaratsiooni elektrooniliselt, aidates maksuametil nii oluliselt kokku hoida.

Ilves ütles, et on valmis riigi IT tehnoloogiat Türgiga jagama, aitamaks valitsusasutustel pakutavaid teenuseid tõhusamaks ning üldsusele paremini kättesaadavaks muuta. „Meil on E-Riigi Akadeemia, mis pakub sisuliselt IT-tehnoloogia alaseid teenuseid avaliku halduse ja valitsemise paremaks korraldamiseks,“ rääkis ta intervjuu ajal, soovitades ka Türgi ekspertidel

sinna koolitusele tulla. „Kui inimestel vähegi huvi on, oleme heal meelel valmis oma kogemusi jagama,“ lisas president.

Keskendumine küberkaitsele

2007. aastal tabasid Eesti kodulehti – teiste hulgas Eesti valitsuse, pankade, ministriumite, ajalehtede ja uudisteagentuuride omi – küberrünnakud, mille vallandajaks olid Tallinnas asuva skulptuuri ümberpaigutamisele järgnenud lahkkelid riigis elava Vene elanikkonnaga. Just nendest rünnakutest tingitult otsustas Eesti valitsus keskenduda küberkaitsele.

Riigis käivitati algatus NATO Küberkaitse Kompetentsikeskus asutamiseks (Cooperative Cyber Defence Center of Excellence, CCDCOE) Tallinnas. Keskus tegutseb koostöös NATO-ga ning selles keskendutakse küberkaitsepoliitika arendamisele ja tehnoloogiliste uuringute läbiviimisele. Vaatamata sellele, et Ilves kirjeldas 2007. aastal aset leidnud rünnakut „väga primitiivsena“, tunnistas ta sellegipoolest, et see ei jätnud mõju avaldamata. „Pigem on asi selles, kui suurt kahju on võimalik tekitada keerukamate mehhanismide abil,“ väitis riigipea, meenutades the Wall Street Journalis möödunud aastal ilmunud artiklit, milles toodi välja USA riikliku energiavõrgu ühe kolmandiku kriitilised vead.

Lisaks tõstatas ta küsimuse NATO leppe 5. artikli võimalikust rikkumisest liikmesriikide kriitilisi infrastruktuure oluliselt kahjustavate küberrünnakute korral. Nimetatud artikli kohaselt käsitletakse rünnet ühe liikme vastu ründena kõigi vastu ja ründaja suhtes rakendatakse koordineeritult proportsionaalseid vastumeetmeid.

„Minu küsimus on järgmine – riigi elektrisüsteemist kolmandiku rivist välja löönud raketirünne on kahtlemata käsitletav 5. artikli reguleerimisalasse kuuluva olukorraga. Aga kas see [5. artikkel] peab paika ka siis, kui seda tehakse arvuti abil? Milline oleks siis NATO poolne adekvaatne reaktsioon? Reaktsioon, mis oleks nii adekvaatne kui ka proportsionaalsuse nõudeid täitev.

Millist reaktsiooni lugeda proportsionaalseks ja adekvaatseks suuri kahjustusi tekitava küberrünnaku korral? Me ei tea seda ja peame seega ka niisugustele asjadele mõtlema," arvas Eesti riigipea.

Ühised huvid

Eesti riigipea väitis, et vaatamata erineva suurusega riikidele on mitmeid valdkondi, kus Türgi ja Eesti saaksid teha koostööd, mainides näidetena stabiilsuse tagamist Balkani piirkonnas, energiaturvalisust, Afganistani küsimust ja üle-Atlantilise alliansi tugevdamist. „Me oleme huvitatud stabiilsuse saavutamisest Lääne-Balkanil ja sealne lahendus peab olema püsiv,“ sõnas ta. „Me ei saa endale lubada potentsiaalset sõjakollet Euroopas,“ hoiatas Ilves.

Lisaks juhtis Ilves tähelepanu asjaolule, et ka energiaturvalisus on üks neist valdkondadest, milles kaks riiki saaksid omavahel koostööd teha. „Me oleme väga huvitatud stabiilsuse tagamisest kõikides Türgist ida pool asuvates piirkondades, mis saaksid ülejäänud Euroopat gaasi ja naftaga varustada. Bakuu-Ceyhani naftajuhe oli oluline projekt, mainis president. Samas valmistas talle muret aeglaselt edenev Nabucco juhtme projekt, mille tulemusel loodetakse Kaspia mere gaasimaardlad ühendada Türgit läbiva gaasijuhtme abil Ida- ja Kesk-Euroopaga. „Ma hindan kõrgelt Türgi oskusi naabritega suhtlemisel. Teie oskate oma naabritega teistest paremini toime tulla,“ rõhutas Eesti riigipea.

Samuti mainis president, et sooviks näha Kesk-Aasia riike, Kasahstani ja Turkmeeniat, samuti demokraatia, inimõiguste ja õigusriigiga seotud valdkondades edusamme tegemas. „Me ei karda oma seisukohta väljendada,“ ütles ta, pidades silmas vägede saatmist Afganistani, kohta, kus väidetavalt eestlaste suremus ühe inimese kohta suurem kui kuskil mujal. Hetkel on Eesti ohvrite arvu poolest Afganistanis osalevate NATO liikmesriikide seas kolmandal kohal.

„Tegemist on kogukonda kuulumisega,“ lausus Ilves, kaitstes Eesti vägede osalemist

Afganistanis ning väites, et tasuta lõunaid ei ole olemas. Statistika ja avaliku arvamuse küsitlused näitavad, et sõda Afganistanis toetatakse. „Eestlased ei pea NATO-t enesestmõistetavaks,“ selgitas Ilves.

Mis puutub Iraani väidetavatesse kavatsustesse tuumarelva muretsemiseks, siis unustab Ilves taktitundelisuse ja ütleb: „Tuumarünnaku oht oleks kogu maailmakorra seisukohast täiesti hävitavate tagajärgedega. Ja paistab, et nad on otsustanud endale tuumapommi hankida,“ ütles Ilves.

„Ma olen üks neist inimestest, kelle meelest võib riigi välispoliitikat negatiivsetel alustel seisvaks lugeda selle põhjal, kuidas koheldakse omaenda kodanikke. Kui oma kodanikke ei kohelda hästi, siis on selleks ehk mõni põhjus. Tõelise demokraatia korral kuulatakse, mis inimestel öelda on; arvestatakse nende tunnetega ning see muudab inimesed rahumeelseks ja sõtta väga ei kiputa. Vähem demokraatlikes riikides käitatakse ka välismaailma suhtes sõjakamalt,“ arvas riigipea. „Tuumarelva levik ei ole meie arvates küll eriti hea mõte. Meie kirjutasime juba mõnda aega alla tuumarelvastuse leviku piiramise leppele. Meil sellised relvi ei ole ega saagi olema. Tuumarelvade omamine tervikuna ei ole kuigi mõistlik mõte.“

President kinnitas ka, et tuumalõhkepäid Eesti territooriumil ei paikne ning eitas igasuguseid NATO rakettide riiki paigutamise ideid. „Mina ei ole sellistest kavadest midagi kuulnud. See ei ole jutuks tulnud,“ rõhutas president Ilves.

Suhteid Venemaaga „külmade ja ametlikena“ kirjeldatud Ilves ütles, et Eesti välispoliitika prioriteetideks on Euroopa ja üle-Atlantilised suhted. „Venemaa ei paista olevat kuigi huvitatud meiega soojade ja sõbralike suhete arendamisest. Pole mõtet peaga vastu seinaga joosta. Tundub, et selles asjas mingit erilist edasiminekut ei toimu. Me hakkame asjaga tegelema siis, kui on võimalik kuskile välja jõuda,“ ütles riigipea.

Ärisuhete taastumine

- *Ilves leidis, et Eesti ja Türgi vahelistel ärisuhetel on veel kõvasti arenguruumi. Kahe riigi vaheline kaubavahetus langes 2009. aastal, mil kogu maailma rabas majanduskriis, 58 protsendi võrra, 2008. aasta näitajalt ehk 500 miljoni USA dollarilt 208 miljoni USA dollarile. 2010. aasta esimese kahe kuu andmed näitavad, et langusest hakatakse aeglaselt välja tulema. Eelmise aastaga võrreldes kasvas kaubavahetuse maht jaanuaris ja veebruaris 26 protsendi võrra, näidates esimesi taastumise tunnuseid.*
- *Ilves avaldas kiitust juhtivale Türgi kondiitritoodete valmistajale, firmale Güllüoğlu, mis investeeris Tallinnasse ja avas seal möödunud aastal kaupluse. „Me vajame rohkem kontakte ja suhtlemist,“ ütles ta, kutsudes türklasi üles veelgi rohkem Eestit külastama. Riik on juba lihtsustanud Schengeni viisa taotlemise korda, muutes sel moel Eesti külastamise turistide seaks lihtsamaks. Türgi nõuab Eesti kodanikelt viisat, kuid selle saamine piiril on lihtne. Igal aastal tuleb käib rohkem kui 20 000 Eesti turisti Türgis oma puhkust veetmas.*
- *Vaatamata Türgi presidendi poolt 2008. aastal Eestile tehtud avaldusele ei ole otselennud Tallinna ja Istanbuli vahel avatud. Ilves väitis end mõistvat, et otselendude korraldamine ei ole sugugi lihtne. Tema veendumuse kohaselt hakkab see toimima siis, kui keegi selles midagi kasulikku näeb. „Pealegi on majanduslik olukord protsessi aeglustanud,“ lisas ta.*

Artikkel inglise keeles [Today's Zamani veebilehel](#) .